

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 144

מסכת בבא מציעא צ"ד-ק'

בס"ד, י"ב אדר תשס"ב

השבוע בגליון

- שני גבירים שדחפו סכומי עתק לידו של עני מרוד
- מדוע נקבצו רבני הונגריה בשעה 9 בבוקר בכ"ז אב תרנ"ג
- אסור לרב לדחות תשובה הלכתית
- מה זה רח"ש?
- מה עושים בחתול לפני "כל נדרי"?

- סוחר תכשיטים שאשתו איבדה את תכשיטיו
- תביעתו של הבעל הזועם
- האם בעל נחשב "משועבד" לאשתו?
- תקנה לשלום בית
- השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש
- ספר שאול שבלה משימוש
- התמדתו של רבי זלמן מוואליזין
- פרה שנשדדה בתוך זמן העבודה
- הנותן שקל אחד עבור שלושים עניים מקיים מצווה?

דבר העורך

הגר"ח קרייזוויט צ"ל

זוג צעיר עמד נרגש מתחת לחופה, כאשר הכרוז כיבד את הגאון רבי חיים קרייזוויט צ"ל לסדר את הקידושין. הגאון צ"ל שנערץ על ידי קהל עצום, הוזמן פעמים רבות לסדר קידושין וככזה, עלה כוונתו ורגיל אל בימת החופה, נטל לידיו את כוס היין, אך לפתע החל למשמש בכיסיו. משלא מצא את מבוקשו, ביקש סידור מן העומדים בסמוך לו. על אתר, הוגש סידור לגאון, שקרא מתוכו את ברכות הקידושין בחדת קודש.

ראש ישיבת פונובין, הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך צ"ל, נכח גם הוא באותו מעמד, וכאשר הגר"ח קרייזוויט צ"ל ניגש ללחוץ את ידיו לאחר החופה, שאלו הגר"ח שך צ"ל, הרי כבודו בקי בשי"ס בבלי וירושלמי, ובקיאיותו העצומה במכמני השי"ס ידועה היא לכל, מדוע אם כן, נזקק כבודו לסידור כדי לקרוא מתוכו את ברכות הקידושין, הרי הנוסח של ברכות אלו מוזכר בשי"ס במסכת כתובות דף ח.

"לא", השיב הגר"ח קרייזוויט צ"ל, **"לא"** שכחתי את ברכות החופה. אך כיצד אוכל להוציא מפי את שם ה' בעל פה? שם ה' הרי קריאת שמו של הקב"ה אינה דבר של מה בכך, ועלי לעשות זאת בצורה הראויה ביותר!

גאון בצידוקו וצדיק בהנהגתו היה הגר"ח קרייזוויט צ"ל שנפטר זה לא מכבר, מלבד שהיה בקי בשי"ס בבלי וירושלמי. עוד בהיותו עול לימים, יצא שם לבקיאיותו העצומה בכל מכמני התורה.

רבים יודעים, כי הגר"ח קרייזוויט צ"ל עסק רבות בסיוע ליתומים המשך בעמוד הבא

דף צד/א השואל את הפרה ושאל בעליה עמה

סוחר תכשיטים שאשתו איבדה את תכשיטיו

במשנתנו כתובה הלכה מיוחדת בהלכות שומרים, המכונה "בעליו עמו". כידוע, השואל חפץ מחבירו, מתחייב בדיני שמירה ואף מקבל על עצמו לשלם את דמי החפץ אם הוא ינזק או יאנס בדרך כל שהיא. אולם, מן הפסוק (שמות כ"ד) "אם בעליו עמו לא ישלם", דרשו חז"ל, כי אם המשאיל עובד עבור השואל בעת השאלת החפץ, אין השואל מתחייב בשמירה על החפץ. וכגון, שואל שביקש כוס מים מבעל החפץ בעת ההשאלה, פטור מדיני שמירה. כך גם דינם של כל השומרים, שומר חנם, שומר שכר ושוכר, שאינם חייבים בדיני שמירה באופן זה נ"ע בספר "החינוך" מצווה ס' בטעם מצווה זו, שמאחר שכאשר בעל החפץ נשאל לשואל ביחד עם החפץ, הוא לבדו כבר ישמור עליו ואין הוא דורש מן השואל לקבל עליו שמירה, לפיכך, תקנה התורה שבכל מקרה שהוא נשאל לבעלים, גם אם אינו שוהה בקרבתו במהלך כל תקופת ההשאלה, מפני שהתורה לא רצתה לתת את דבריה לשעורין.

תביעתו של הבעל הזועם: לפני כשלוש מאות שנים, פנה בעל זועם אל ראש רבני מצרים, רבי אברהם בן מרדכי הלוי, בתביעה מוזרה. לדבריו, במשך שנים הוא התיר לאשתו לענוד תכשיטים יקרים שעברו תחת ידו כסוחר תכשיטים, אך היא זלזלה בשמירתם ואיבדה תכשיטים רבים. במשך שנים הצליח הבעל להבליג, עד שזעמו עלה על גדותיו והוא ביקש היתר מבית הדין לנכות את מחיר התכשיטים האבודים מן הסכום שהתחייב לה בכתובתה. ראש רבני מצרים, בעל שו"ת "גינת ורדים" (ח"מ כלל ג' סי' י"ח-י"ט) ניסה להניאו מכוונתו, אך כתב: "כראותי שבעלה לא היה מתפייס למחול תביעה זו, נתתי אל לבי לדרוש מעל ספר כדת מה לעשות על פי התורה ואלוקי אמת ינחני בדרך אמת".

האם בעל נחשב "משועבד" לאשתו? לכאורה, לא ניתן להתעלם מטענתו ההגיונית של הבעל, משום שאשתו התחייבה בדיני שמירה על התכשיטים ששאלה ממנו ועליה לשלם את דמיהם. אלא, שלאור דברי סוגייתנו יש לדון, האם אכן כך הדבר, שכן, הבעל משועבד לאשתו בכל שעות היממה, מחמת העול התמידי הרובץ על כתפיו לפרנסה ולמלא את המשימות המוטלות עליו כבעל, ומדוע שלא ייחשב כשואל לאשתו שתהא פטורה מדיני שמירה על חפציו מדין "בעליו עמו".

תקנה לשלום בית: ובכן, בנידון מעניין זה נחלקו רבותינו הרמב"ם והראב"ד (הל' אישות פ' כ"א הל' ט'). לדעת הראב"ד, אכן, כאמור, הבעל נחשב כשואל לאשתו. אולם, הרמב"ם חולק וסובר, שמאחר שמחויבות הבעל לאשתו אינה דומה למחויבותו של פועל שכפוף לשעות עבודה מסוימות, אלא בידי הבעל אפשרות לבחור מתי למלא את חובותיו, לפיכך, אין הוא נחשב כשואל לאשתו, ונמצא, שצודק הבעל בתביעתו לנכות מסכום הכתובה את דמי התכשיטים האבודים. אמנם, הרמב"ם בעצמו מדגיש, כי שונה הוא הדין כאשר אשה שברה כלים של בעלה תוך כדי עבודות הבית שתקנו שהיא פטורה מתשלום, משום "שאם אין אתה אומר כן, אין שלום בתוך הבית לעולם אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצא קטטה ביניהם".

לעילוי נשמת מרת מלה (מחלה) זיסר ע"ה בת ר' יוסף ז"ל נלב"ע י"ב אדר תשס"א ת.נ.צ.ב.ה. הונצחה ע"י המשפחה שיחיו	לעילוי נשמת הר"ר יצחק מרדכי דייטש ז"ל ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע י"ב אדר ב' תשל"ח ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י המשפחה שיחיו
לעילוי נשמת הרב משה צבי יוסף הלפרן ז"ל ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ט"ו אדר תשל"ב ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י ידידיו משפ' הלפרן קרניצי-גבעת שמואל	לעילוי נשמת הרב משה צבי יוסף הלפרן ז"ל ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ט"ו אדר תשל"ב ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י ידידיו משפ' הלפרן קרניצי-גבעת שמואל

המשך מעמוד קודם

ואלמנות. משפחות רבות חייבות לו את חייהן. בפקחותו הרבה, הוא ניווט מערכת חסד עניפה שחרגה מגבולות מקום מגוריו, חצתה ימים ודילגה יבשות.

על להיטותו של הגר"ח קרייזווירט זצ"ל, לקיום מצוות החסד, שמענו מיהודי נכבד שהיה נוכח בפגישתו של הגאון זצ"ל, עם להבחל"ח הרב אלימלך פירר שליט"א. באותו מעמד סיפר הרב קרייזווירט, כי בהיותו צעיר לימים הוא נכנס למעונו של גדול הדור הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל, שניהל ברמה את רבנותו בעיר וילנא, ואף עסק בעשיית צדקה וחסד בקנה מידה נרחב ביותר, וביתו המה בכל שעות היום מאנשים שנכנסו ובאו בענייני צדקה וחסד שונים.

"על שולחנו של ר' חיים עוזר", סיפר, היה מונח ספר "אחינו" שבו מקבץ של תשובות הלכתיות שהשיב הגאון לשואליו. ילדות נזרקה בי והעזתי פני ושאלתי "והיכן הם חלקיו הנוספים של הספר?" ר' חיים עוזר לא דחני מעל פניו, אלא הכניסי לחדר פנימי והראה לי פנקסים רבים סדורים בסדר מופתי תוך שאמר "הנה אחיננו ח"ב. היו אלו הפנקסים שבהם נרשמו פעולות הצדקה והחסד שנעשו על ידו".

תורתו שכה עמל בה, נמסכה ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, שח לנו הרה"ג ר' צבי יברוב שליט"א, עד שהתנהגותו עוררה את התפעלותו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א. היה זה כאשר הגר"ח קרייזווירט זצ"ל מסר שיעור הלכתי לפני קהל רב, ומידי פעם ציטט גמרות מזכרונות הכביר. מעת לעת, היה הרב קרייזווירט מניף את אצבעו ומוחה בזריזות את שפתו התחתונה. משנסתיים השיעור, שאלו הגר"ח קנייבסקי שליט"א לפשר תנועה זו, והגר"ח קרייזווירט זצ"ל השיב, כי כאשר הוא מצטט קטע שמתחיל בסוף עמוד א' וממשיך בעמוד ב', מחמת ההרגל הוא מניח את אצבעו על שפתו כדי לדפדף לעמוד הבא...

לפני שנים רבות, נפל הרב קרייזווירט למשכב. מחלה קשה תקפה את גופו ומאמצי הרופאים להעלות מזור למחלתו העלו חרס. אז, פנה הרב קרייזווירט זצ"ל אל ה"סטייפלער" זצ"ל וביקש את ברכתו.

"עסיק במצוות הכנסת כלה", השיבו ה"סטייפלער", "ובע"ה תבוא הישועה. שהרי אנו אומרים בכל בוקר "אלו דברים שאין להם שיעור... וביקור חולים והכנסת כלה ולווית המת". מדוע, שאל ה"סטייפלער, ממוקמת מצוות הכנסת כלה בין מצוות ביקור חולים למצוות הלווית המת? אין זאת אלא משום שחז"ל ביקשו לרמוז לנו, כי גם אדם שנמצא במצב שמבקרים אותו עקב חוליו, עדיין יכול להנצל מכך על ידי קיום מצוות הכנסת כלה ולא להגיע חלילה ל"הלווית המת".

אכן, הגר"ח קרייזווירט זצ"ל קם מחוליו ופעל גדולות ונצורות. במשך שנים ארוכות הוסיף הגאון להרבות תורה בישראל ולהנות קהלים נרחבים מתורתו ומפעילות החסד הברוכה שבראשה עמד.

בברכת התורה, העורך

דף צ/ב לאו לאוקמא בכילתא

השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש

בסוגייתנו העוסקת בדיני השאלת חפצים מבואר, שהשואל פרה מחבירו, והפרה מתה תוך כדי המלאכה שלשמה נשאלה מבעליה, פטור מתשלום דמיה. וכגון, השואל חתול מחבירו כדי שיהרוג עכברים בביתו, והעכברים התנפלו על החתול והרגוהו, פטור מתשלום דמיו, מפני שמותו של החתול אירע מחמת המלאכה שלשמה נשאל.

טעם הפטור ב"מתה מחמת מלאכה": פטור זה מכונה "מתה מחמת מלאכה" ושני הסברים כתבו הראשונים בטעמו של פטור זה. א. הרמב"ן והריטב"א מבארים, שבעל הפרה אשם בכך שהשאילה למלאכה שאינה מסוגלת לעמוד בה. ב. ה"נימוקי יוסף" והרמ"ה (הובאו בטור חו"מ סי' ש"מ) מבארים, שהסכמתו של בעל הפרה להשאילה למלאכה מסויימת, כוללת בתוכה את ההבנה כי השואל לא יחוייב בדמיה אם יארע לה נזק בעקבות המלאכה שלשמה נשאלה. השלכות מעניינות ומרתקות ביותר נובעות מן החילוק בין שני טעמים אלו, כפי שיבואר להלן.

ספר שאול שבלה משימוש: החילוק הברור הנובע מן ההבדל בין שני הטעמים הנזכרים, הינו לגבי אדם ששאל ספר מחבירו ודפי הספר בלו מחמת השימוש. כאשר נבחן מקרה זה ניווכח, כי בעוד שכלפי בעליה של פרה שמתה ניתן לטעון שפרתו לא עמדה במאמץ העבודה שלשמה נשאלה, כלפי בעל הספר לא ניתן לטעון כן, שהרי אצבעות המשתמש הן המבלות את הספר ולא הספר הוא המבלה את עצמו. לפיכך, לדעת הרמב"ן, [טעם א'] באופן זה השואל חייב בתשלום. לעומת זאת, טעמו של הרשב"א [טעם ב'] תקף גם במקרה זה, שכן, הסכמתו של בעל הספר להשאילו, כללה בתוכה את ההשלמה עם העובדה שהספר עלול להנזק מחמת השימוש בו.

התמדתו של רבי זלמן מוואליזין: בהקשר לכך, מעניין לצטט את המסופר בספר "תולדות אדם", אודות הגאון רבי זלמן מוואליזין, [אחיו של הגר"ח מוואליזין] ששאל ספר תנא דבי אליהו מהרב ר' בער, ולמד בו בשקידה נפלאה עד שבמשך ימים אחדים בלו עלי הספר מרוב משוש הידיים.

פרה שנשדדה בתוך זמן העבודה: נחלקו הפוסקים (עי' "שולחן ערוך" חו"מ סי' ש"מ סעי' ג'), אם פטור "מתה מחמת מלאכה" אמור גם לגבי פרה שנשדדה בעת שהשואל רכב עליה בדרך שעליה סיכם עם המשאיל. כאשר נתבונן, נבחין כי מחלוקת זו תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, טעמו של הרמב"ן אינו שייך כלל ועיקר באופן זה, שהרי ברור לכל שבעל הפרה אינו אשם במאומה בכך ששודדים גזלו את הפרה. לעומת זאת, טעמו של ה"נימוקי יוסף" שבעל הפרה מקבל על עצמו את הסיכונים הכרוכים בהוצאת הפרה למלאכה, שייך גם במקרה זה ("באר היטב" שם ס"ק ז'). [אמנם ברמ"א משמע שיש סברה לחייב את השואל לכל הדעות, משום שהליסטים אינם באים דווקא למקום מסויים ויתכן שהיו שודדים אותו גם בביתו].

לפני שנים רבות, צרו שודדים על עיר כדי לחמוס את רכוש תושביה. יהודי גברתן שביקש להצטרף למגיני העיר, שאל כלי זיין ושריון מחבירו ושינס מתננים כנגד השודדים. מאבק עיקש וחסר פשרות ניהלו בני העיר נגד השודדים, אך לבסוף השודדים הכריעו את הקמים עליהם ואף נטלו מהם את כלי זינם. כאשר שב הגברתן מובס ומושפל לביתו, תבע ממנו המשאיל את דמי שוויים של כלי הזיין והשריון שנלקחו על ידי השודדים. אמנם, טען בעל הכלים, הגזילה אירעה באונס, אך שואל חייב גם באונסין.

אולם, בעל "תרומת הדשן" (סי' שכ"ח הובאו דבריו בסמ"ע חו"מ סי' ש"מ ס"ק ח') שנדרש לעניין, פטר את הגברתן מתשלום. זאת, על פי המבואר בסוגייתנו, שאדם ששאל חתול כדי שילחם בעכברים, והעכברים התאגדו והרגו את החתול, פטור מתשלום, משום שמקרה זה מוגדר כ"מתה מחמת מלאכה". כך גם כלי הזיין, טען בעל ה"תרומת הדשן", נאנסו בעת שנעשתה בהם המלאכה שלשמה הם הושאלו, ולפיכך, חל על השואל פטור "מתה מחמת מלאכה".

אלא, שלכאורה, יש לחלק בין שני המקרים. שכן, החתול מת לאחר שכוחותיו לא עמדו לו לעמוד במשימה שלשמה נשאל. לעומת זאת, כלי הזיין לא נפלו מחמת עצמם, כי אם מחמת חולשתו של הגברתן שכוחו לא עמד לו מול השודדים, ולפיכך, אין לייחס את האונס למלאכה שנעשתה בכלי הזיין. ואכן, הש"ך (שם ס"ק ו') חולק על דבריו וסובר, כי שואל כלי הזיין חייב בתשלומים לבעליהם, משום שמקרה זה אינו דומה לחתול שמת על משמרתו.

כאשר נתבונן במחלוקת זו, נבחין, כי היא תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, לפי טעמו של הרמב"ן [טעם א'], אכן, באופן זה אין פטור "מתה מחמת מלאכה", שהרי הכלים נאנסו מחמת חולשת הלוחם ולא מחמת חיסרון או פגם שהיה בהם. לעומת זאת, טעמו של ה"נימוקי יוסף" [טעם ב'] שייך גם שייך במקרה זה, משום שברור הדבר שהשואל ידע היטב שבכל מלחמה מובס אחד הצדדים, ולפיכך, בשעת השאלת כלי הזיין הוא קיבל על עצמו את האונסים שייתכנו מחמת ה"עבודה" שמתכנן השואל לעשות עם החפצים השאולים.

דף צ/א שאילה לעשות בה פחות משווה פרוטה

פנינים

דף צד/א ושאל בעליה עמה

כדאי להיות בבית ה'...

מבואר במשנתנו ששואל חייב באונסי החפץ ששאל, אלא אם כן "בעליו עמו". על פי הלכה זו היה הרבי מפשיסחא זצ"ל מפרש בדרך צחות את דבריו של דוד המלך ע"ה שאמר (תהילים כז/ד): "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי".

הנשמה, אמר הרבי, הרי היא פיקדון ביד האדם מאת הקב"ה. הלכך, הדין נותן שאם נפגום בקדושתה חלילה, נאלץ לשלם על כך טבין ותקילין. לכך כיון דוד המלך "אחת שאלתי" – את הנשמה, ותקוותי היא שאזכה לשבת בבית ה', בעליה של הנשמה, ואזי אזכה לפטור של "בעליו עמו"...

דף צז/א ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה

מה עושים בחתול

לפני "כל נדרי"?

בסוגייתנו מסופר על אדם ששאל חתול מחבירו לשם צידת עכברים, אך לרוע המזל, מת החתול במהלך עבודתו. בהקשר לכך, מעניין לצטט מעשה על חתול אחר, בתקופה אחרת, שהועסק במשימה חשובה ביותר.

היה זה בערב יום הכיפורים. בבית מדרשו של רבי ישראל סלנטר זצ"ל נאספו המתפללים לבושים בלבן לקראת היום הגדול. החזן כבר עמד על משמרתו, הגבאי פתח את מנועל ארון הקודש ומקומו של רבי ישראל נותר ריק. משבושש הגר"י סלנטר להגיע, יצאו נכבדי הקהל לתור אחר הצדיק, ולבדוק מה אירע לו. לתדהמתם הרבה, נוכחו נכבדי הקהל ברבים, מחזיק בידיו קערית חלב ומנסה לפתוח בה חתול מגודל שיכנס לביתו. סוף סוף, לאחר מאמצים רבים הוכתרה המשימה בהצלחה ורבי ישראל נחפו אל בית הכנסת, תוך שהוא מספר למלוויו הנבוכים, כי בספרייתו מצויים ספרים יקרי ערך שהושאלו לו על ידי אנשים. בכל ימות השנה, שוהים אנשים בבית, ואין אני חושש לגורל הספרים. אך בערב יום כיפור, כאשר הכל מתכנסים בבית הכנסת, חששתי שמא יעוללו העכברים לספרים את שנמנע מהם כל השנה, ולפיכך הזעקתי את החתול לבית.

דף צד/ב איש אשר יקלל את אביו

גדול הדור בכיבוד אביו

אומרים העולם, כי נקטה תורה "איש אשר יקלל את אביו", לומר, כי גם אם איש הנך, מכובד וחשוב, עליך להזהר שבעתים בכבוד הוריו.

בהקשר לכך מספרים את המעשה הבא על האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"אבני נזר" זצ"ל.

כאשר למד הרבי בילדותו תורה אצל אביו רבי זאב נחום מביאלה זצ"ל, בעמ"ח "אגודת אוב", הקשה אביו קושיה שהיתה חמורה בעיניו אך ילדו יישב את השאלה על אתר, עד שנוצר הרושם שלא היה מקום להעלות שאלה זו. אך האב דחה את תירוצו, תוך שהעמיד את הילד על טעותו, ובד בבד, סטר קלות על לחיו ואמר "אל תתרגל לחשוב במהירות ללא עיון".

חלפו שנים רבות, הילד גדל והתפרסם כאחד מגדולי הדור, ובאחת מפגישותיו עם אביו הזקן, הזכיר לו הרב מביאלה את אותו מעשה, וסיפר לו כי לאחר מכן, הוא עבר שנית על הסוגיה עם כל המפרשים ונוכח כי בנו היה צודק, אלא שלא רצה לגלות את אוזנו על כך, כדי שלא תזוח

הנותן שקל אחד עבור שלושים עניים מקיים מצוות צדקה?

סוגייתנו מסתפקת, אם השואל פרה מחבירו כדי לעשות בה מלאכה ששווה פחות מפרוטה מתחייב באונסיה ככל שואל. שורש הספק נעוץ בסיבת התחייבות השואל לשלם לבעלים את דמי החפץ גם במקרה של אונס. מצד אחד ניתן לומר שהתחייבותו זו של השואל ניתנת תמורת קבלת החפץ לידי. או אז גם אם הוא שאל את הפרה לשימוש של פחות משווה פרוטה, עליו להתחייב באונסיה. מאידך ניתן לומר, שהתחייבותו ניתנת תמורת הנאת השימוש בחפץ שנמסר לידי, ממילא, אם ההנאה שנמסרה לידי אינה שווה פרוטה, הוא אינו מתחייב באונסי החפץ. להלכה, פוסק ה"שולחן ערוך" (ח"מ סי' שמ"ו סי' י), שהשואל פטור מחמת הספק, משום שנידון זה לא הוכרע בגמרא.

עט הזהב של מנהל הבנק: הלכה זו יכולה להתרחש במקרים רבים, כמו זה שאירע לא מכבר בלשכתו של מנהל סניף בנק שהשאל לרגע קט את עטו היקר לאדם שביקש לחתום על מסמך. כאשר המנהל ביקש את עטו, נבדק השואל, וחיפושים נרחבים שערכו השניים העלו חרס. העט איננה. בתור שואל, לכאורה, הוא חייב בכל מקרי האונס שאירעו לעט השואל. אולם, מאחר שהעט נשאלה לצורך חתימה בלבד, פטור השואל, משום שקיבל לידי הנאת שימוש ששווה פחות מפרוטה ולא חלו עליו דיני שואל. [מלבד זאת יש לדון בכך שמנהל הבנק מושאל ללקוחות לספק את מבוקשם והרי זה שאלה בבעלים].

בהקשר לנידון זה מסתפקת הגמרא ואינה מכריעה, מה דינו של אדם ששאל שני חפצים כדי לעשות עמם מלאכה אחת ששווה פרוטה בלבד. האם דינו כאדם ששאל חפץ לשימוש של פחות משווה פרוטה, או שמא מאחר שבסך הכל השואל קיבל מבעל הבית זכות שימוש ששווה פרוטה, דינו כשואל חפץ אחד לשימוש השווה פרוטה. לאור ספק זה בסוגייתנו, הוכרעה שאלה מעניינת שהוצגה לפני רבי יוסף חיים זצ"ל, בעל התורה לשמה.

נדבת פרוטה אחת לשני עניים: יהודי שפגש גבאי צדקה, ביקש לפרוע את נדר הצדקה שנדר לא מכבר. אלא שהוא הסתפק אם ייצא ידי חובת נדרו על ידי נתינת שני חצאי פרוטות לגבאי צדקה עבור שני עניים, או שמא אינו מקיים את נדרו, עד שיתן פרוטה שלמה לעני אחד.

בעל ה"תורה לשמה" (שו"ת "תורה לשמה" סי' רמ"א) השיב לו, כי מדברי סוגייתנו אנו למדים שעליו להחמיר ולתת את הפרוטה עבור עני אחד ולא עבור שני עניים. שכן, שורש הספק בסוגייתנו נובע מכך שמעשה ההשאלה מורכב משני חפצים, ולפיכך יש לדון אם ניתן להתייחס אליהם כחטיבה אחת לגבי ההשאלה. והנה, במקרה של חצאי הפרוטות, לא זו בלבד שלפנינו שני חפצים, אלא גם שני עניים יקבלו את חצאי הפרוטות, וקל וחומר שבאופן זה, יש להחמיר ואין להתייחס לשני החפצים כאל פרוטה שלמה שניתנה בפעם אחת עבור מצוות צדקה.

ספק מעניין זה בא לידי ביטוי גם במקרה נוסף שהובא לפניו. כידוע, תקנו חז"ל שעני שיש לו מאתיים זוז, אינו רשאי ליטול מעות מן הצדקה. אולם, עני שאין לו מאתיים זוז, רשאי לקבל סכום כסף גדול לצדקה, ואינו צריך להגביל את עצמו לקבלת סכום אשר ישלים את ממונו למאתיים זוז בלבד.

שני גבירים שדחפו סכומי עתק לידי של עני מרוז: מעתה, יש לדון, מה דינו של עני ששני גבירים דחפו לידי בבת אחת סכומי כסף גדולים, שכל אחד מהם עולה על מאתיים זוז. לכאורה, לפנינו עני שקיבל את כל הסכום בפעם אחת ומה לו להוגיע את מוחו כמה אנשים היו שותפים למעשה נתינה זה, הוא, מצידו, קיבל לידיו כמות נכבדה של זהובים, וכפי שרשאי היה לקבלם מאדם אחד, כך גם רשאי הוא לקבלם משני בני אדם.

אולם, גם במקרה זה החמיר בעל ה"תורה לשמה" וכתב שהמחמיר תבוא עליו הברכה, משום שלא זו בלבד שהוגשו לפניו שתי חבילות זהובים, אלא גם שני אנשים ביצעו את מעשה הנתינה. ואם סוגייתנו מסתפקת במעשה העברה של שני חפצים בין מקבל אחד ונותן אחד, ודאי שיש להסתפק כאשר שני נותנים נתנו שני חפצים (שם סי' ש"ד).

דף צ/א מיקרי דרדקי וכו' בעידן עבדתייהו כשאלה בבעלים

מדוע נקבצו רבני הונגריה בשעה 9 בבוקר בכ"ז אב תרנ"ג

בסוגייתנו מבואר, שתלמיד חכם שנשכר על ידי בני העיר כדי ללמד הלכות מסוימות כפי בקשתם, הרי הוא "משועבד" לבני העיר. קביעה זו שהרב משועבד לתלמידיו, נושאת בחובה השלכה ממונית כבדת משקל, משום שאם תלמידיו ישאלו ממנו חפץ בשעות עבודתו, הם יהיו פטורים מדיני שואל, שהרי דין התורה קובע (שמות כב/ד) "אם בעליו עמו לא ישלם". היינו, אם באותה שעה שהשואל שאל את החפץ הוא גם שאל או שכר את בעל החפץ לעשיית מלאכה כל שהיא, אין חלים עליו דיני שואל, והוא פטור מדיני שמירה. לפיכך, מאחר שהרב שואל ומשועבד כל הזמן לתלמידיו, חל במקרה זה הפטור של "בעליו עמו".

המשך מעמוד קודם
עליו דעתו. אבל, הסתירה, אמר האב, לא הגיעה לך. אתה צדקת בדברך. אנא מחל לי עליה.
השיבו ה"אבני נזר", כבר אז, ידעתי אבי ידעתי, כי הצדק איתי, אך לא עניתי ולא השבתי דבר משום כבודך.

המשך מעמוד קודם
הלכה זו, נוגעת גם לגבי רבני ערים ורבני שכונות שמונו על ידי הציבור לשמש את העם ולענות על שאלות הלכתיות, שאם אחד מן הציבור שאל מהם חפץ, לא חלים עליו דיני שואל, שהרי הם שואלים לו לכך שבכל עת שיוזקק להם לשאלה הלכתית או לדין תורה, הם מחוייבים להיענות לו (עיי' שו"ע חו"מ סי' שמ"ו סעי' י"ב, י"ג). אמנם, כתב ה"ערוך השולחן" (שמ"ו סי' י"ז) כי אם הרב קבע שעות קבלה מסוימות בלבד שבהן הוא עונה לקהל שואליו, והציבור הסכים לכך, אזי, רק בשעות אלו חל דין "בעליו עמו" שהרי בשאר שעות היממה הוא אינו שואל לציבור.

אסור לרב לדחות תשובה הלכתית: על חובתו של הרב לענות על השאלות המובאות לפניו ולא לדחות את השואלים, למדים אנו ממאמר חז"ל שכתבו (נלקט שמעוני תורה פ' משפטים רמז שמ"ט): "וכבר היו רבן שמעון ב"ג ור' ישמעאל יוצאין ליהרג. אמר ליה רבן שמעון לרבי ישמעאל, רבי, יצא לבי שאיני יודע על מה אני נהרג. אמר ליה רבי ישמעאל מימך לא בא אדם אצלך לדין או לשאלה ושהיתו עד שהיית גומר כוסך או שהיית נועל סנדלך או עד שהיית עוטף טליתך. ואמרה תורה אם ענה תענה אותו אחד ענוי מרובה ואחד ענוי מועט, ובדבר הזה אמר לו נחמתני".

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מדגיש את חובתו זו של הרב, בהקדמתו לספרו שו"ת "אגרות משה", וכתב, כי גם מדוד המלך אנו למדים הנהגה זו, כדברי הגמרא בברכות (ד/א) המבארת את הפסוק (תהילים פ"ב) "כי חסיד אני", שדוד המלך ענה לשואליו גם בהלכות טהרה. הרי לנו, שדוד המלך לא הפנה את השואלים לתלמידי חכמים אחרים שהיו בוודאי בירושלים, אלא טרח בעצמו לענות לכל השואלים אותו.

דין התורה של קהילת גלאנטה: דין תורה סוער שהתנהל בהונגריה, נסוב אודות הגדרת תפקידו של רב עיר, כאשר הנידון המרכזי היה, אם אכן הרב נחשב כ"משועבד" לבני קהילתו. היה זה בשנת תרנ"א, כאשר רבה של קהילת גלאנטה שבהונגריה, הרב שמעון פרידמן, נפטר והותיר אחריו את חתנו הרב משה פלדמן שביקש למלא את מקומו. לנוכח כוונתו, בני הקהילה נחלקו לשתי מחנות. היו שצידדו בזכותו למלא את מקום חמיו, וכנגדם, החזיקו אנשי המחנה השני במגילת התקנות של הקהילה בה נכתב, כי לא ימונה "משועבד" שיש לו קרובים בקרב בני הקהילה. היינו, לא יתמנה אדם לתפקיד ציבורי, אם יש לו קרוב המתגורר בקהילה. מאחר שגיסו של הרב פלדמן נמנה על בני הקהילה, טענו המתנגדים, שאין למנות את הרב פלדמן למשרת רב העיר.

המחנה שצידד בחתנו של הרב השיב, כי אין להכליל את משרת ה"מרא דאתרא" בתקנה שאוסרת למנות "משועבד" אשר יש לו קרובים בקהילה, שהרי הרב אינו משועבד, ההיפך, הוא המכהן במשרה הרמה ובני העיר נתונים למרותו, ואם כן, ברור כי אין הוא מכונה "משועבד".

המחלוקת גלשה ועברה מגבולות העיר אל לשכת האורתודוקסיה שבעיר הבירה בודאפעשט, ובהסכמת שני הצדדים הוקם בית דין שהורכב מבכירי הדיינים שבהונגריה. הדיון הראשון נקבע לשעה 9 בבוקר כ"ז אב תרנ"ג.

אב בית הדין, בעל ה"נטע שורק", הגאון רבי שרגא צבי טננבוים זצ"ל כתב את פסק הדין באריכות יסודית, והכריע שהרב נחשב "משועבד" לבני קהילתו, להורות הדרך אשר ילכו בה ולהוכיחם במקרה הצורך. ראיות רבות צירף אב בית הדין להכרעתו, אחת מהן מתבססת על פירושו של רש"י לפסוק (בראשית מט/טו) "ויהי למס עובד" - "לפסוק הוראות של תורה". הרי לנו, שהרב מכונה "עובד". כמו כן, כותב רש"י על הפסוק (דברים א/טז) "ואצוה את שופטיכם" - "לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו אתם משועבדים לציבור". שוב, מכנה רש"י את הרבנים כמשועבדים לציבור.

מה זה רח"ש? ראייה נוספת מעניינת מביא בעל ה"נטע שורק" מלשון העם המכנים את כלי הקודש של הקהילה: **רח"ש** - **רב חזן שוחט**. הרי לנו, שהציבור כולל בלשונו את משרת הרב ביחד עם שאר עובדי הקהילה המשועבדים לה.

לאחר הכרעתו של בית הדין, נקרא המהרי"ץ דושינסקי זצ"ל אחר כבוד, למלא את התפקיד המכובד. את הפרטים המעניינים הללו ועוד, קראנו בספר "פסק דין תורה דגלאנטה" שהוציא לאור נכדו של בעל ה"נטע שורק", הרב שרגא צבי אלטמן שליט"א.

עונג שבת

פרשת תצוה

"ופתחת עליהם שמות בני ישראל" (כח/ט)
• **תולעת השמיר ומכונות קומביין**
"הימנית" (כט/כ)
• **מדוע כותבים בלשון הקודש מימין לשמאל**
"ושמת המצנפת על ראשו" (כט/ו)
• **לבישת כיפה מעל הראש**
"תמיד לרצון לפני ה'" (כח/לח)
• **הרהור במציאות הבורא במקומות מטופנים**
"ועשית מזבח" (ל/א)
• **שולחנו של אדם כמזבח**
על נושאים אלו ועוד רבים אחרים וכולל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ג' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגליון לאור להנצחת יקיריהם ולעילוי נשמתם, נא לפנות:

03-61-60-657

הנידונים ההלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

נקודות הפצה בחו"ל
אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
מצ'סט'ר הר"ר שמואל קאהן 07976402928
בלגיה: הר"ר יעקב סנדורביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע-דואר לפרטים בטל. 718-253-6218

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-5780243 פקס. 03-6160657

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות dafyomi@hadaf-hayomi.com

פקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

לעילוי נשמת

הר"ר **בצלאל שורץ** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל

נלב"ע ט"ז שבט תשמ"ח

מרת **מלכה שורץ** ע"ה
ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע י"ז אדר א' תשנ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ידידינו הר"ר **יצחק שורץ** ומשפ' שיחיו-פ"ת

לעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה זיכר** ע"ה
ב"ר דוד וחיה ז"ל

נלב"ע י"א אדר א' תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י אחותה
מרת **פרחיה גור** ומשפ' שיחיו-ב"ב

לעילוי נשמת

הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל
ב"ר צבי ז"ל

וזוג, מרת **פראדל גיטל** ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן חיים פונס** ז"ל

נלב"ע י"ד אדר תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל אליעזרי** זצ"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' אדר תשנ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י חתנו ובתו ידידינו

משה וברוריה **אגרסט** שיחיו

קרית קרייניצי ר"ג